

Μετά τὸ «Ντιμπούκ» ὁ Μελάς ἀνέβασε τὸ «Σιμοὺν» τοῦ Λένορμαν μὲ τὴν ἴδια θριαμβευτικὴ ἐπιτυχία καὶ ἀργότερα τὸ «Βολπόνε», τὴν «Κωμωδία τῆς εὐτυχίας», τὸ «Τέλος τοῦ ταξειδιοῦ» τοῦ Ἀγγλου Σέριφ, τὸν «Ὀρκο τοῦ πεθαμένου» τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου, τὸν «Ἐρωτόκριτο» τοῦ Κορνάρου μὲ διασκευὴ τοῦ Θ. Σπύρου Μελάς μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν πνοὴ του ἐπέβαλε πειθαρχία στοὺς ἠθοποιούς καὶ ἀπέδειξε ὅτι ἦτο ἄξιος γιὰ ν' ἀναλάβῃ

ἓνα ἔργο δύσκολο σὲ θέατρο πού δὲν εἶχε τ' ἀπαραίτητα μηχανικὰ μέσα τῶν νεωτέρων θεάτρων τῆς Εὐρώπης.
Μέσα στὸν ἀγῶνα τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» προσέκρουσε πολλές φορές σὲ φιλοδοξίες καὶ σὲ καλλιτεχνικοὺς ἐγωισμοὺς ἀλλὰ δὲν ἐδίωξε πρὸ οὐδενός. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ καλλιτεχνικὴ του ἐργασία στὴν «Ἐλευθέρα Σκηνή» ἔμεινε μνημειώδης στὰ χρονικά τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ 1929 ἀνέβασε τὰ «Πουσία στὴν Ἀριστοφάνους» μὲ διασκευὴ καὶ μετάφραση τοῦ Λέοντος Κοουκούλα. Ἡ παράστασις αὐτὴ μὲ ὅλη τὴν σκηρικὴ τῆς τελειότητα δὲν ἄρесе. Καὶ ἀπὸ τότε ἐγίνε ὁ ψυχικὸς χωρισμὸς τῶν ἰδρυτῶν Μοιραῖες παρεξηγήσεις ἔφεραν τὴν διάστασι καὶ ὁ Σπύρος Μελάς συμβόλαιό του ἐπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν συνεργασία του ἕως τὸ Πάσχα τοῦ 1930. Ἀλλὰ τὸ συμβόλαιό δὲν ἦτο ἀρκετὸ νὰ τὸν κρατήσῃ κοντὰ στὸ καλλιτεχνικὸ του ἴδρυμα.

Ποιὲς ὑπῆρξαν οἱ βαθύτερες αἰτίες τοῦ χωρισμοῦ δὲν ἐγίνε γνωστὸ ἀκόμα. Ἡ ἐπιχείρησις τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» εἶχε τὸ ἀνεπαρκόνησιν ὅτι ἐνὶ ἑδαπάνησε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὸ ἀνάβασιμα τῶν ἔργων δὲν ἐπραγματοποίησε καὶ ἀνάλογες εἰσπράξεις. Καὶ στὸ τέλος τοῦ 1929 ἐβγαίνε μὲ παθητικὸ πολλῶν χιλιάδων δραχμῶν.

Ἡ ἐντύπωσις τῶν φίλων τοῦ θεάτρου ἦτο ὅτι ἡ «Ἐλευθέρα Σκηνή» μποροῦσε καὶ ἐδικαιούτο νὰ πάρῃ μιὰ γενναία κρατικὴ βοήθεια ἐφ' ὅσον τὸ καλλιτεχνικὸ τῆς ἔργον ἀνεγνωρίσθη. Καὶ ἡ κυβερνήσις Βενιζέλου πού εἶχε παρακολουθήσῃ τὴν θριαμβευτικὴ πρώτη περίοδον τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐπιχορηγήσῃ τὴν προσπάθειά της γιὰ νὰ συνεχίσῃ ἀπρόσκοπτα τὴν καλλιτεχνικὴ σταδιοδρομίαν της. Ἀλλὰ ἄγνωστο γιὰ τοὺς λόγους οἱ ἰδρυταὶ ἀπέφυγαν νὰ ζητήσουν τὴν κρατικὴ βοήθεια καὶ ἔτσι στὸ τέλος τοῦ 1929 ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» δὲν ἦτο διόλου εὐχάριστη.

Σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι, γενικὰ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» ἰδιαίτερα, ἐδημοσιεύθη στὸ πρωτοχρονιάτικο φύλλον τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον πού ἔδωσε ἀφορμὴν σὲ εὐρύτερες συζητήσεις:

Τὸ θέατρο τοῦ δράματος καὶ τῆς κωμωδίας ὑπῆρξε, βέβαια, εὐτυχέστερον ἀπὸ προηγουμένα χρόνια, μὲ τὴν παράστασι ξένων καὶ ἐλληνικῶν ἔργων. Ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή, ἐσημείωσε, ἐξαιρετικὰ ἐπιτυ

χίες, καὶ αὐτὸ μᾶς δίνει κάποιαν ἐλπίδα ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1930 θὰ συνεχισθῇ. Ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ τέχνη γιὰ νὰ προαχθῇ ἔχει ἀνάγκη νὰ στερεωθῇ σὲ οἰκονομικὰς δυνάμεις καὶ οἱ ἀριθμοὶ φανεροῦν ὅτι τὸ 1929 ἔκλεισε μὲ ζημίας. Ἡθικὴ νίκη ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Τὰ αἶψα εἶνε πολλά. Ἡ πληθώρα τῶν θιάσων τοῦ σοβαροῦ καὶ ἐλαφροῦ θεάτρου, τὰ ἀκατάλληλα θεάτρα γιὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες, ἡ βαρεὰ φορολογία τῶν δημοσίων θεαμάτων, ὁ πρόχειρος σχηματισμὸς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῶν θιάσων. Πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ κανένας, μ' ὅλα ταῦτα, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Σπύρου Μελά ὅπως ἀγωνισθῇ μιὰ φορὰ ἀκόμα γιὰ τὸ θέατρο, ἐδημιούργησε νέα ἐποχὴ μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς». Τὸ «πιστεῖν» του πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἔδωσε τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα. Ὑπῆρξε, χωρὶς καμμιὰ ὑπερβολή, ὁ ἀναμορφωτὴς τοῦ θεατρικοῦ 1929.

Καὶ νὰ συλλογίσεται κανένας ὅτι ὁ θεατρικὸς «ἄθλος» τοῦ 1929 ἐδημιουργήθη μὲ ἐλάχιστα μηχανικὰ καὶ φωτιστικὰ μέσα, μὲ ἀγῶνα πολλομοῦ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκταν, μὲ ἀγωνίες πού θὰ μείνουν ἱστορικῆς. Ὁ Θωμᾶς Οἰκονόμου εἶχε ἄφθονα τὰ μηχανικὰ μέσα στὸ Βασιλικὸ θέατρο καὶ ἓνα θίασον πού δὲν ἐπερίμενε μονάχα ἀπὸ τὸ κοινὸν νὰ ρυθμίσῃ τὸ μισθολόγιό του.

Ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομᾶνος ἐστήριξε τὰ ἔργα του στὰ «σαλόνια» πού δὲν ἀπαιτοῦσαν καὶ μεγάλα ἐξοδα παρὰ μονάχα τὴν ὑπέροχην καὶ συγκινητικὴν του καλαισθησίαν. Ὁ Σπύρος Μελάς ἀνέβασε ξένα καὶ ἐλληνικὰ ἔργα μὲ τοὺς συνδυασμοὺς μηχανημάτων καὶ φωτισμοῦ πού δὲν ὑπῆρχαν σχεδὸν στὴν παραγωγικότητα. Τὰ ἐδημιούργησε ἐκ τοῦ μηδενός, τὰ ἐνέπνευσε μὲ τὰ ἡφαιστειώδη αἰσθηματὰ του καὶ μὲ τὸ ἀληθινὸ πάθος του πρὸς τὴν τέχνην.

Ἀλλὰ θαύματα δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργοῦνται διαρκῶς. Καὶ ἀναγκαστικὰ ἔχει δημιουργηθῆ τὸ πρόβλημα τῆς ἀλλαγῆς τῶν οἰκονομικῶν ὄρων τῆς νέας σταδιοδρομίας τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς». Ἡ εὐχὴ ὅλον μας εἶνε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ συνεργασία τῶν ἰδρυτῶν της. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ πρέπει νὰ στηριχθῇ σὲ νέας οἰκονομικὰς βάσεις. Γι' αὐτὸ θὰ ἔπρεπε τὸ ζήτημα τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εὐρύτερα, καὶ δὲν διστάζω νὰ προτείνω νὰ λάβῃ τὴν μορφήν καλλιτεχνικοῦ συλλόγου, καλλιτεχνικῆς ἐταιρείας, πέστε τὴν ὅπως θέλετε, μὲ συμμετοχὴν τοῦ κράτους, τῆς κοινωνίας, ἢ τουλάχιστον ἐκείνων πού θέλουν τὴν ἀνύψωσιν τῆς δραματικῆς τέχνης.

Ὁ καινούργιος χρόνος βρῖσκει τὸ νεοελληνικὸν θέατρο σὲ μιὰ τραγικὴ οἰκονομικὴ ἀβεβαιότητα. Πίσω ἀπὸ τὰ παρασκήνια παίζεται ἄγριο τὸ

δράμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ψωμοῦ. Τὸ νομοσχέδιον γιὰ τὴν ἐλάττωσιν τῆς φορολογίας βρῖσκειται αὐτὴ τὴν στιγμήν στὰ ὑπουργικὰ χεῖρα. Ἐπειτα ἀπὸ λίγες μέρας θὰ προκηρυχθῇ ἡ νέα δημοπρασία, ἀλλὰ στὸ νέο νομοσχέδιον ἔσονται μὲ διάταξις, ὅπως πληροφοροῦμαι ἔγκυρα, ὅτι οἱ ἐνοικιασταὶ θὰ εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ σεβασθοῦν τῆς ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀναγγέλλεται ὅτι κατὰ τὴν προσεχῆ θερινὴν περίοδον θὰ σχηματισθῇ θίασος μὲ τοὺς διπλωματούχους καὶ τελειοφοίτους τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς καὶ μὲ μερικὰ καλὰ στοιχεῖα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ θεάτρου. Ἡ πρώτη ἐνέργεια γιὰ τὴν ἐνοικίασιν τοῦ θεάτρου ἐγίνε. Στὴν ἀρχὴ συνεζητήθη ἐὰν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ «Ἀθήναεο». Ἀλλὰ ἔχει ἀνάγκη μεγάλων ἐπισκευῶν καὶ ἐγκατελείφθη. Λέγεται ὅτι συνενοήσεσι διεξάγονται μὲ τοὺς διευθυντὰς τοῦ «Κεντρικοῦ», χωρὶς ὅμως νὰ καταλήξουν καὶ σὲ καμμιὰ συμφωνίαν, γιὰτὶ ὁ κ. Φύρστ ἔχει ἀναλάβῃ ἐπιχορηγήσεις γιὰ τὴν σαρακοστήν νὰ παίξῃ τὸ νέο ἔργο τοῦ κ. Μοιραΐτη «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν».

Ἐάν, λοιπόν, ἐλαττωθῇ ὁ φόρος τῶν δημοσίων θεαμάτων κατὰ τὸ 1930 καὶ δὲν ἐπικρατήσουν «ἐγωιστικῆς» καὶ «φιλικῆς» τάσεις εἰς τοὺς σχηματισμοὺς τῶν θιάσων τοῦ παλαιότερου θεάτρου καὶ τῆς σχολῆς, μπορεῖ κανένας νὰ ἐλπίσῃ μιὰ καλλίτερον τύχη. Μονάχα τὸ ἀνώτερον πνεῦμα τῆς ἀγαθῆς συνεργασίας καὶ τῆς πειθαρχίας εἶνε ἱκανὸν νὰ καταπολεμήσῃ τὴν πολυαρχίαν καὶ νὰ προλάβῃ τὴν ἀποσύνθεσιν.